

BİR ARŞİVÇİ PORTRESİ - 2

KÂMİL KEPECİOĞLU
(1878-1952)

Prof. Dr. Ali BİRİNCİ*

Bir asker olarak başladığı çalışma hayatına arşivci ve tarihçi olarak devam eden Kâmil Kepeci oğlu, hiç şüphesiz, yakın tarihimizin kıymetli ve aynı zamanda meçhul şahsiyetleri arasında yer almaktadır.

I. Doğumu ve Tahsil Hayatı

Kâmil Bey'in önce Şevket Kâmil, sonra da Mehmed Kâmil olan adları, sadece sicilinde kalmış ve yaygınlaşmamıştır. Soyadı Kanunu'ndan (21 Haziran 1934) sonra *Kepeci oğlu* soyadını almış ise de **Kepeci** şeklinde kullanmıştır.

1878'de Girit'te, Hanya'da doğan Kâmil Bey'in babası mal müdürlerinden Ispartalı Hacı Kâmil Efendi, annesi ise Hacı Safinaz Hanım'dır. Çocukluğunun on senesi (1882-1892) babasının mal müdürü olarak bulunduğu Gebze'de geçmiştir. İlk tahsilini de burada yaptığı muhakkaktır.

Kâmil Bey'in hangi askerî liseden ve harbiyeden mezun olduğuna dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. 13 Mart 1894'te başladığı askerî tahsilini, 9 Ocak 1902 tarihinde tamamlayarak mülâzım-ı evvel rütbesiyle askerî hayata ilk adımını atmış ve sırasıyla yüzbaşı (27 Nisan 1911), kıdemli yüzbaşı (27 Aralık 1917) ve binbaşı (30 Ağustos 1928) olmuştur.

II. Meslekî Hayatı

Kâmil Bey'in askerî vazifelerinden ilki Manastır Askerî Rüşdiyesi coğrafya muallimliği (20 Mayıs 1902-7 Mart 1905) oldu. Bu ilk memuriyetine bakarak askerî tahsilini bu şehirde yaptığı düşünülebilir. Muallimlikten sonra Karacasu (Aydın) Redif Taburu Üçüncü Bölük mülâzım-ı evveli (üst teğmeni) olarak kıta vazifesine tayin edildi (7 Mart 1905-27 Nisan 1911). Daha sonra bir sene (28 Nisan 1912'e) kadar Bornova Redif Taburu Dördüncü Bölük Kumandanı olarak görev yaptı. Bu dönemde, İtalya'nın harp ilân ettiği 29 Eylül 1911 tarihinde bir sene

müddetle İzmir sahillerinin muhafazasında çalıştı ve İzmir Redif Alayı Birinci Taburu ile bu harbe katıldı. 28 Nisan 1912-Haziran 1913 tarihleri arasında Birinci Kolordu Birinci Nişancı Alayı'nın Yedinci Bölüğü Kumandanlığı'nı yaptıktan sonra, yine Bergama Redif Taburu'ndaki vazifesine dönerek Üçüncü Bölük Kumandanlığı'nı icra etti (Haziran 1913-3 Ekim 1914).

Harb-i Umumî'ye Dördüncü Ordu'nun müstakil 22. Tümenine (Hicaz) bağlı 65. Piyade Alayı'nın İkinci Tabur Yedinci Bölük Kumandanı olarak katılan Kâmil Bey'in tam dört senesi, İngiliz askerleri ve çöl güneşiyle mücadele ile geçti. Harbin son zamanlarında (20 Eylül 1918'de) Filistin'de, Cüneyn'de (Jenin-İsrail) İngilizler'e esir düştü ve iki ay yirmi beş gün sonra Mısır'daki İngiliz üserâ kampından kurtulan Kâmil Bey, 14 Temmuz 1919'da İstanbul'a döndü. Harp içinde bilinen son vazifesi, 46. Fırka'nın Sıhhiye Bölüğü inzibât zâbitliği idi.

Kâmil Bey, harp içinde İzmir'de bıraktığı ailesinin kimsesizliğinden ve mahrumiyetinden bahsederek Bursa, Karamürsel, Gemlik veya Adapazarı ahz-ı asker şubelerinden (askere alma dairelerinden) birine naklini istemiş ise de, Bursa Dîvân-ı Harbi Heyet-i Tahkikiyesi refâkat kâtipliğine nakledilmiştir. Erzurum Kongresi'nin hazırlıklarının başladığı sıradaki bu memuriyeti, (20 Temmuz 1919-10 Temmuz 1920) tarihleri arasında ancak bir sene müddetle devam etmiş ve Bursa'nın 8 Temmuz 1920 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine son bulmuştur.

Bir ay sonra İzmir'e ailesinin yanına giden Kâmil Bey, buradan İstanbul'a dönerken İstiklâl Harbi'nin meçhul kahramanlarından Mülâzım-ı Evvel Fahri Bey'le (önce Akçakoca, sonraları Denizli'de ticaretle meşgul olmuştur.) karşılaşınca, hayatının en esrarengiz ve maceralı devresi başlamış oldu. İzmir'de Askerî Polis Müdürü olan Fahri Bey tarafından yapılan İzmir'deki istihbarat faaliyetlerinde çalışma teklifini kabul etti. İstiklâl Harbi boyunca İkinci İnönü, Sakarya ve daha sonraki askerî hare-

* Polis Akademisi.

kâta ait birçok faydalı raporlar gönderdi. Birinci Ordu İstihbarat Şubesi'nin en meğul ve en kıymetli mensubuydu. Bir taraftan İstanbul'dan sıhhatinin düzelmediği gerekçesiyle bazen dört, hatta altı aylık tebdil-i havâ izinleri alıyordu.

Binbir (1001) ve Necati takma adıyla İstiklâl Harbi boyunca istihbarat faaliyetinde bulunan Kâmil Bey'in çalışmalarından Birinci Ordu Kumandanı Nureddin Paşa, Ordu Erkân-ı Harbi M. Emin (Koral, sonra Paşa) İstihbarat Şubesi (İkinci Şube) Müdürü Binbaşı Faruk (Mîrgün), bu şubenin Üçüncü Kısım Âmiri Necib Ali (Küçüka) ve o dönem Rodos'ta istihbarat şebekesini idare eden Mustafa Şevket Beyler haberdardı. 25 Temmuz 1919-23 Ağustos 1923 tarihleri arasında cereyan eden cephe gerisi hizmetleri hakkında Birinci Ordu'nun sâbık Kumandanı Ali İhsan (Sâbis) Paşa'nın yazdıkları dikkate değer görünüyor: "Necati ve Binbir nâm-ı müsteârîyle ma'ruf Hanyalı Kâmil Efendi'nin Birinci Ordu İstihbarat vazifelerinde ve bilhassa İzmir'de hidemât-ı mühimme ifâ ederek düşman ordusundaki tefessühü ve düşman tedâbir ve sevk-yâtlarını vakt-i zamânîyle iş'âra muvaffak olduğunu ve bu iş'ârâtın vusûl-i muvaffakiyete münce olacağı hakkındaki kanâatimizi takviye ederek bu hususta makâmât-ı âidesi nezdinde mükerrer mürâcaatımıza sebep olduğunu arz eylerim. 19 Ocak 1925."

Kâmil Bey'in, Kocaeli ve Birinci Ordu İstihbaratı (10 Temmuz 1920-9 Eylül 1922) ve Birinci Ordu Erkân-ı Harbi İkinci Şube'deki (istihbarat) faaliyetleri pek az kişi tarafından biliniyordu. İzmir ve Afyon taraflarında çok zor şartlardaki bu mesai'sinden ve Birinci Ordu 4. Fırka'nın levâzım kısmında, Bursa'daki Topçu fabrikaların müdürlüğünde bulunduktan sonra Dördüncü Kolordu emrinde iken, İstiklâl Harbi'ne katıldığından haberdar olunmadığı için emekliye (tekaüde) ayrıldı ise de (4 Şubat 1924), iki sene sonra (4 Temmuz 1926) yapılan bu hatanın düzeltilmesi sonucu yeniden vazifesine döndü.

Bundan sonra (4 Temmuz 1926-30 Ağustos 1928) tarihleri arasında 23. Fırka 69. Alay ve 11. Bölük Kumandanlığı'nda; 9. Fırka Mübâyaa Komisyonu Reisliği'nde (1 Ekim 1928-1 Ekim 1929) ve Erzurum'da bulunan Dokuzuncu Kolordu Ümerâ ve Zâbitân Divân-ı Harb âzâ mülâzımlığında (1 Ekim 1929) bulunduktan sonra, 1 Ekim 1930'dan itibaren 94.5 lira maaşla emekliye ayrıldı. Kayseri'den almağa daha başlamadığı emeklî maaşının İstanbul'a naklini istedi (6 Ekim 1930) ve ilk maaşını bu şehirden almağa başladı. Kâmil Bey, İstiklâl Harbi'ndeki

hizmetlerinden ötürü İstiklâl madalyası ile taltif edilmişti (26.8.1928).

III. Arşivcilik Hayatı

Kâmil Bey'in İstanbul'dan Bursa'ya ne zaman geçtiği bilinmemektedir. Ancak 19 Şubat 1932'de açılan halkevlerinden Bursa Halkevi'nin Tarih Komitesi Reisliği'ne seçilmesi, hayatında yeni bir sayfanın da başlangıcını teşkil etmiştir. Bu sıralarda Bursa tarihiyle uğraşmağa ve halkevi adına çıkanları Uludağ (Ocak 1935) mecmuasında tarihe dair yazılar neşretmeye başlamıştır.

Başbakanlık Arşivi'nin Tasnif Heyeti Reisi Muallim Cevdet'le, Bursa seyahati esnasında 1934 yılında karşılaşması ve tanışması, Kâmil Bey'in yeniden İstanbul'a dönmesine vesile oldu. Kendisinin tarihe alâkasını ve bu sahadaki malûmatını gören Muallim Cevdet, Tasnif Heyeti'ne âza olmasını teklif edince, Kâmil Bey'in hayatında, son dönemlerine kadar devam eden yeni bir sayfa açılmış oldu. 22 Temmuz 1934'te üç lira yevmiye ile yeni vazifesine başladı. Kâmil Bey, daha sonra Tasnif Heyeti Başkan Muavinliği'ne getirildi (1935-1937) ve Başbakanlık Arşivi'nde şef olarak çalıştı (1937-30 Haziran 1939). Zamanın Arşiv müdürü ile aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı Arşiv'den uzaklaştırılan Kâmil Bey'in, daha sonra vazifesine dönmek için yaptığı mücadeleler neticesiz kalmıştır.

Kâmil Bey, beş sene bir ay devam eden arşivciliği esnasında yaptıklarıyla Türk Arşivciliğinde, hiç mübâlağasız söylemek gerekirse, mümtaz bir mevki kazanmıştır. Evrak kümelerinin, bozulup dağıtılmadan, çıktıkları veya başka bir ifadeyle doğdukları dairede bırakılarak tasnif edilmesinden yana olmuş ve sekiz ay gibi kısa bir zamanda 18 bin defteri tasnif etmiştir. Bu usul tasnif çalışmalarına zaman kazandırabilir ve 90 milyonu mütecâviz evrakin tasnifi çabucak bitirilebilir kanaatindeydi.

Kâmil Bey'in ifade ettiğine göre Vilâyet Mektupçuluğu'nun altındaki evrak sular altındaydı. Cevat Paşa Kütüphanesi'nin (Arkeoloji Kütüphanesi) alt katındaki evrakin da alt kısımları çürümüş ve tuğla hâline gelmişti. Çalışkan bir tasnif reisi ve dört şefin başkanlığında iş bölümü yapıldığında tasnif çalışmalar on beş sene içerisinde tamamlanabilirdi (1939). Ancak bir daha Arşiv'de vazife alamaması, çok büyük bir kayıp olarak tarihe intikal etti. Ali Emiri, İbnülemin ve Muallim Cevdet'in ar-

dından dördüncü büyük tasnifçi olarak ismi yâdigâr kaldı. Tam soyadı Kepecioğlu olmakla beraber, yaptığı tasnif Kepeci şeklinde isimlendirildi. Diğer taraftan bu dört tasnifçinin en meçhulü de yine Kâmil Kepecioğlu oldu.

Başbakanlık Arşivi'nde, çeşitli zamanlardaki müracaatlarına rağmen bir vazife alamayan Kâmil Kepecioğlu'nun son seneleri (Haziran 1947-5 Ekim 1952), Deniz Müzesi ve Arşivi'nde aynı minval üzere, çalışmaları geçmiştir. Bir asker olarak başladığı hayatı, bir tarihçi ve arşivci olarak 5 Ekim 1952 Pazar günü İstanbul'da irtihâliyle nihayete ermiştir. Cenazesi, Kadıköy Nüzhet Efendi Sokağı'ndaki 64 numaralı hânesinden alınmış ve Pazartesi günü Osmanağa Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Karacaahmet Kabristanı'na defnedilmiştir. Hanımı Fâika ve kızı Fatma Azize'ye maaş bağlanmıştır. Hâlen Fatma Azize'den olma torunları hayatta bulunmakta ve Kepecioğlu soyadını taşımaktadırlar.

IV. Yazıları ve Kitapları

Kâmil Bey'in arşivciliğinin yanında, hiç şüphesiz dikkate değer bir yönü de tarihçiliğidir. Bilhassa Bursa Halkevi'nin mecmuası *Uludağ'da* neşrettiği "Türkler'de Spor" adlı tefriki ile ilk spor tarihçisi olarak da kabul edilebilir kanaatindeyiz. Yine bu şehirde çıkan *Niûfer* mecmuasında (1945), *Vakıflar Dergisi*'nde (c. 2, 1940), *İkinci Türk Tarih Kongresi*'nde (1943), *Aylık Ansiklopedi*'de (yeni seri c. 1, 1949) vesikalar ve yazılar neşretmiştir.

Kâmil Kepeci'nin kitap hâlinde çıkan ilk eserleri, Tarih Komitesi Reisi olduğu Bursa Halkevi tarafından bastırılan *Bursa Hanları* (Bursa 1935, 34 sayfa) ve *Bursa Hamamları* (Bursa 1935, 46 sayfa) isimli kitaplardır.

Kâmil Bey'in basılan son kitabı ise yeni harflerle Cumhuriyet devrinde sahasında dikkate değer eserlerden biri olan *Tarih Lügati*'dir (İstanbul 1952, 416 sayfa). Server İskit'in *Yeni Tarih Mecmuası* tarafından formalar hâlinde ek olarak verilen bu esenn nüshası, bu sebepten dolayı nâdir bulunmaktadır. Bu lüğatin birçok maddeleri, Midhat Sertoğlu tarafından (*Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1958, 355 sayfa) nakiedilmiştir.

Notları ise İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne bağışlanmıştır.

Kâmil Kepeci'nin asıl eseri, henüz neşredilmemiş olan *Bursa Kütüğü*'dür. Bu hacimli eserin bir kısma *Uludağ'da* tefrika edilmiş ise de henüz basılmamıştır. Aslı Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan bu eseri dolayısıyla, hiç mübâlağa payı olmaksızın Kâmil Kepeci'ye Bursa Müverrihi unvanı da verilebilir kanaatindeyiz. Arşivden uzaklaştırdıktan sonra hazırladığı *Dört Asır Evveki Fermanlar* isimli eseri bastırılmak üzere Türk Tarih Kurumu tarafından satın alınmış ise de bastırılmamıştır.

Balkan Harbi'nden itibaren İstiklâl Harbi'nin sonuna kadar ömrünü cephelerde geçiren Kâmil Kepecioğlu'nun Türk Arşivciliği'nde de mümtaz bir yeri bulunmaktadır. Diğer taraftan Osmanlı spor tarihi ile Bursa tarihine dair eserleri göz önüne alınarak, Kâmil Kepecioğlu'nun Cumhuriyet Dönemi ilk spor tarihçisi ve Bursa Müverrihi sıfatlarına da lâyık olduğu sâde bir hakikattir.

KAYNAKLAR

1. *Kara Kuvvetleri Arşivi*, Dosya nr. 317-111.
2. *Emekli Sandığı*, Dosya nr. 101378.
3. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Dosya nr. 123.
4. KÜÇÜK, Mustafa vd., *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Katalogları Rehberi*, Ankara 1995, s. 172-176.
5. Ölüm ilânı: *Cumhuriyet*, 8 Ekim 1952, nr. 10122, s. 3.
6. GÖRGÜLÜ, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, Ankara 1993, s. 359.
7. GÜZ, Nurettin, *Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevi Dergisi*, Ankara 1995, s. 65-67.
8. OKAY, Şenay Sezen-M. Vedat OKAY, *Büyük Taarruzda Batı Cephesi ve Şehitleri*, İstanbul 1983, s. 157.
9. SAYAR, Ahmet Güner, *A. Süheyl Ünver*, İstanbul 1994, s. 318.
10. ŞAKIROĞLU, Mahmut H(acı), "Bursa Bibliyografyası", *Türk Kültürü*, sayı 162 (Nisan 1976), s. 45-57.
11. TAYLA, Mustafa, *Bursa Basını (1868-1983)*, Bursa 1997, s. 104-107.
12. *Türk Tarih Kurumu Yıllık Çalışma Raporları*, Ankara 1943, s. 153.